

Prijs 50 Cents.

DE TRANSVALERS

EN

HUNNE HELDHAFTIGE VROUWEN

DOOR

J. H. ROVERS.

*Oud-Kapitein-Commandant van het korps Koninklijke
Scherschutters van Groningen.*

UITGEGEVEN TEN VOORDEELE VAN HET

TAALFONDS

tot behoud en bevordering van het Hollandsch als volkstaal in de Boeren-Republieken van Zuid-Afrika.

Opgericht Januari 1896.

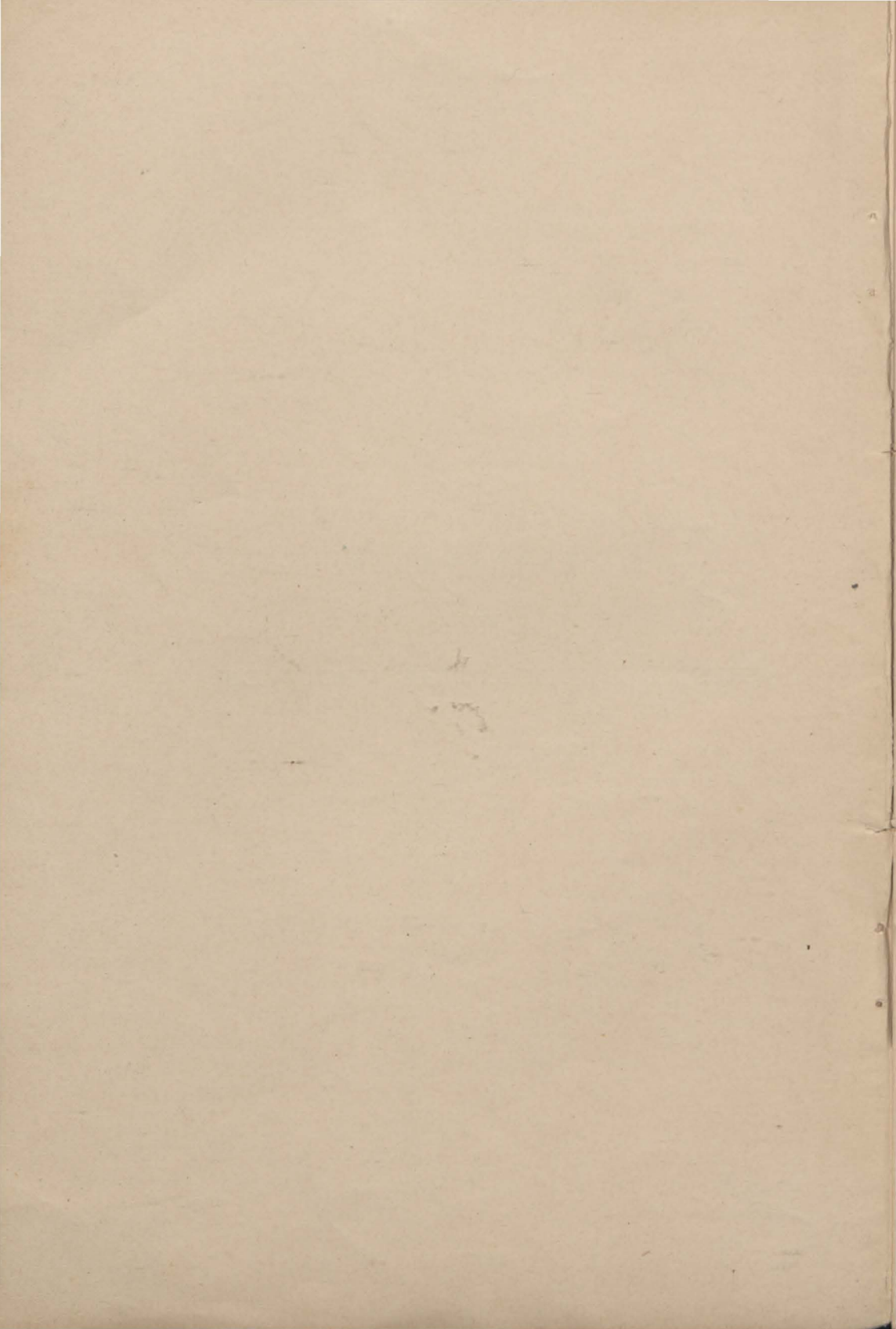
Amsterdam. — J. H. DE BUSSY. — 1896.

234

DE TRANSVALERS

EN

HUNNE HELDHAFTIGE VROUWEN.

DE TRANSVALERS

EN

HUNNE HELDHAFTIGE VROUWEN

DOOR

J. H. ROVERS,

*Oud-Kapitein-Commandant van het korps Koninklijke
Scherschutters van Groningen.*

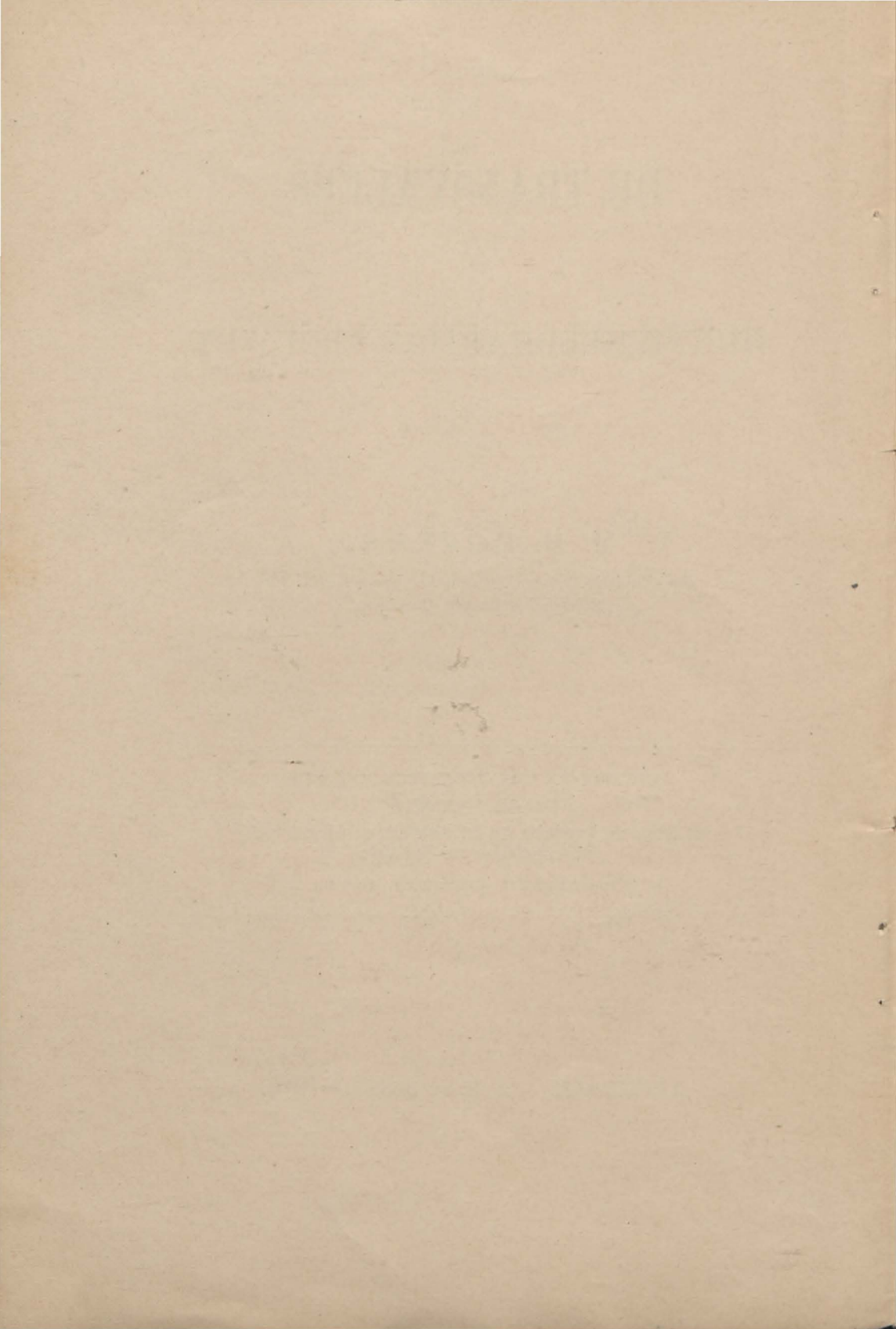
UITGEGEVEN TEN VOORDEELE VAN HET

TAALFONDS

tot behoud en bevordering van het Hollandsch als volkstaal in de
Boerenrepublieken van Zuid-Afrika

OPGERICHT JANUARI 1896.

AMSTERDAM. — J. H. DE BUSSY. — 1896.

Den door niets gerechtvaardigden inval in het grondgebied der Zuid-Afrikaansche Republiek door een krijgsmacht van 700 bereden mannen, voorzien van de noodige Maximkanonnen, van de „Chartered Company of South-Africa”, onder aanvoering van Dr. Jameson, na een hevigen strijd bij Krügersdorp zóó schitterend verslagen en tot overgave gedwongen door de Transvalers, onder bevel van hun commandant-generaal Joubert, op 1 en 2 Jannari jl., geeft mij aanleiding het een en ander over onze dappere stamverwanten en hunne heldhaftige vrouwen, alsmede over hun krijgswezen, zooals dit was tijdens den Transvaalschen vrijheidsoorlog van 1880—1881, mede te deelen.

Voor zoover mij bekend, heeft dit, behoudens uitbreiding der artillerie en wijziging van het stemrecht, geene of slechts geringe veranderingen ondergaan.

In Februari 1881, toen, na de gevechten van Bronkhorstspuit, Laingsnek en Schuinshoogte, Engeland groote versterkingen, onder bevel van generaal Sir Frederick Roberts, uitzond om de geledene nederlagen te wreken en de Boeren onder het ondragelijke Britsche juk terug te brengen, verrok ik naar Transvaal om onze stamverwanten, waar mogelijk, in die hachelijke worsteling te steunen en met hen aan den strijd voor hun zelfstandig volksbestaan deel te nemen.

Op den eersten Paaschdag — midden April 1881 — in het hoofdkwartier der Transvalers te Heidelberg aangekomen en

den 3den Augustus 1881 — datum van de onderteekening der Conventie — van Pretoria vertrokken, had ik de periode van spanning tusschen den voorloopigen en den definitieven vrede — het Interregnum — met hen doorleefd, in een tijd, dat ieder zich gaf zooals hij was en er aan geen veinzen gedacht werd, en dus eene uitmuntende gelegenheid gehad met hun volkskarakter en hunne krijgsinstellingen kennis te maken.

Deze zijn zeer eenvoudig.

De krijgsmacht van de Zuid-Afrikaansche Republiek bestaat uit al de weerbare mannen van het land en, zoo noodig, uit al de inboorlingen, wier opperhoofden aan het gezag der blanken onderworpen zijn. Tot de dienstplichtigen behooren alle lichamelijk geschikte mannen van 16 tot 60 jarigen leeftijd en alle inboorlingen, die geacht worden in den oorlog van dienst te kunnen zijn.

Tot ordening dier krijgsmacht is het grondgebied verdeeld in districten, het district in veldkornetschappen, het veldkornetschap in wijken, waarvan de grenzen bepaald worden door overleg tusschen den staatspresident, den commandant-generaal en de naaste commandanten en veldkornetten.

Ieder ingezet en is verplicht om in het veldkornetschap of het district, waartoe hij behoort, aan de militaire overheid te gehoorzamen.

De manschappen staan onder het bevel van: adsistent-veldkornetten, veldkornetten, commandanten en een commandant-generaal.

De adsistent-veldkornetten en veldkornetten worden bij meerderheid van stemmen gekozen door de stemgerechtigde burgers der wijken en veldkornetschappen, de commandanten door al de stemgerechtigde burgers der districten, de commandant-generaal door al de stemgerechtigde burgers der Republiek.

Stemgerechtigd zijn alle blanke mannen, die den leeftijd van 21 jaren bereikt en één jaar in de Republiek gewoond hebben. De officieren krijgen hunne aanstellingen voor onbepaalde tijd en zijn bij aftreding herkiesbaar.

Voor ieder district mogen er niet meer dan twee commandanten gekozen worden.

De krijgsmacht, met uitzondering van de inboorlingen, wordt opgeroepen tot handhaving der orde, tot commando's bij gelegenheid van binnenlandsche onlusten, — maar, blanken en kleurlingen, zonder uitzondering, tot het verdedigen van het land en tot het bestrijden van buitenlandsche vijanden.

Aan de adsistent-veldkornetten en de veldkornetten is opgedragen het handhaven der orde.

Aan de commandanten zijn toegewezen de commando's tegen opstanden van de inboorlingen.

Aan den commandant-generaal de commando's tot demping van binnenlandsche onlusten onder de blanke bevolking, de verdediging des lands en het afweren van den vreemdeling, in welke gevallen hij optreedt als opperbevelhebber van het geheele leger.

De onderhoorigen ontvangen hunne orders van de boven hun gestelde officieren en ambtenaren, terwijl ieder, bij het niet gehoorzamen aan de bevelen der bevoegde macht, gestraft wordt met de in de grondwet bepaalde boeten, opklimmende met den rang.

De veldkornetten brengen, behoudens wettige verhindering, alle drie maanden verslag uit over de burgerlijke zaken in hunne wijken aan den landdrost, het hoofd der civiele macht in het district, en voorts zoo dikwijls zulks door buitengewone omstandigheden mocht noodig worden. In alles wat krijgszaken betreft, zijn zij verplicht, behalve aan den landdrost, rapport uitbrengen aan den districts-commandant.

De commandanten zenden de bij hen ingekomen driemaandelijksche verslagen van de veldkornetten, met bijvoeging van hunne aanmerkingen, en hun eigen verslag aan den commandant-generaal, die op dezelfde wijze handelt met de rapporten der commandanten, bij de toezending van zijn verslag aan den president der Republiek. Alle rapporten moeten onverwijld aan het hoofd der uitvoerende macht worden doorgezonden.

In tijd van oorlog of wanneer een commando in het veld is, vergadert de krijgsraad op order van den commandant-generaal of van dengene die hem vervangt.

Die raad bestaat uit alle aanwezige officieren en ambtenaren.

De hoogste officier in rang is voorzitter en een der leden fungeert als secretaris. Alle besluiten worden bij meerderheid genomen. Bij staking beslist de stem van den voorzitter.

De dienstdoende leden van den Volksraad, de landsambtenaren, de predikanten, onderwijzers en kooplieden mogen alleen tot den persoonlijken krijgsdienst worden opgeroepen, wanneer de oorlogswet afgekondigd is.

Van dezen krijgsdienst worden verschoond de lichamelijk ongeschikten, de éénige zoons van weduwen en zij, die geldige redenen kunnen aanvoeren, ter beoordeeling van de veldkornetten, welke deswege verantwoording schuldig zijn aan hunne commandanten.

Degenen, die van den persoonlijken krijgsdienst zijn vrijgesteld, moeten, tenzij in geval van onvermogen, eene oorlogsbelasting betalen, waarvan het bedrag bij besluit van den Uitvoerenden Raad bepaald wordt.

De veldkornetten zijn verplicht staten te houden van de dienstplichtigen in hunne wijken, welke staten zoodanig

ingericht zijn, dat daaruit onmiddellijk blijkt wie tot handhaving der binnenlandsche orde moet opgeroepen worden, opdat de last op allen gelijkmatig drukke.

De officieren, die zonder voldoende reden bedanken of weigeren de op hen uitgebrachte keuze of de hun opgedragen betrekking te aanvaarden, worden gestraft met geldboeten, stijgende met de rangen: een veldkornet met 50, een commandant met 100 en de commandant-generaal met 250 rijksdaalders.

De commandant-generaal heeft zitting in den Uitvoerenden Raad, met den staatspresident als voorzitter, terwijl hij te velde het oppertoezicht uitoefent over de krijgsbehoeften van den Staat.

De commandanten en veldkornetten volgen de bevelen op van de landdrosten, voor zooverre zij, volgens de wetten omtrent de rechterlijke en administratieve macht, daartoe gehouden zijn.

Ieder man zorgt voor zijn eigen uitrusting, kleeding, voedsel, paard, wapens en munitie.

Alle buitgemaakte goederen worden dan ook gelijkmatig onder de dienstdoende burgers, die in het veld geweest zijn verdeeld, na aftrek echter:

- 1°. van de vergoeding der schade door de uitvoering van een commando veroorzaakt aan wagens, paarden en trekvee;
- 2°. van de oorlogskosten door de regeering uitbetaald;
- 3°. van een onderstand en schadevergoeding aan gekwetste burgers; en
- 4°. van een fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van gesneuvelde burgers.

Men ziet hieruit, dat het krijgswezen, hoewel zeer eenvoudig, uitstekend overeenkomstig de behoefte geregeld is, en dat de Transvalers aan den zwaarsten algemeenen dienst-

plicht, van 16- tot 60-jarigen leeftijd, onderworpen zijn.

En dit is een hooge noodzakelijkheid, want de Republiek was aan drie zijden door talrijke zwarte stammen ingesloten.

Zij vormde alzoo den uitersten voorpost der beschaving tegenover de barbaren van het binnenland.

Men zou haar gevoegelijk de militaire grens van Zuid-Afrika kunnen noemen.

Die zware persoonlijke dienstplicht wordt echter zeer getemperd doordien de burgers aan geen exercitiën onderworpen zijn.

Deze krijgsinstellingen werden bij de Boeren door den drang der omstandigheden geboren.

De Engelsche dwingelandij niet langer willende dulden, waren velen hunner sedert den eersten mislukten opstand en den daarop gevolgden moord van Slachtersnek in 1815, maar vooral omstreeks de jaren 1835—1837, de Kaapkolonie uitgetrokken, om in de binnenlanden de vrijheid, de onafhankelijkheid en de welvaart te zoeken, die onvereenigbaar bleken met de Britsche heerschappij.

Gedurende den „trek” hadden zij te worstelen tegen beproevingen van allerlei aard: tegen ontberingen, tegen ziekten, tegen verscheurende dieren en vooral tegen de aanhoudende moord- en strooptochten der woeste inboorlingen.

In 1838 behaalden zij de overwinning op den krijgshaf-tigen en sterken stam der Matabelen onder Moselekatse bij Mosega en joegen hem meer dan 500 mijlen het binnenland in.

Op 16 December van datzelfde jaar versloeg een com-mando van slechts 407 Boeren het meer dan 12000 man sterke Zoeloe-leger van Dingaan. Over de 3000 vijanden sneuvelden, terwijl de Boeren slechts enkele gekwetsten te betreuren hadden.

Toen al de aanvallen der inboorlingen achteréén schitterend afgeslagen werden, begonnen de Kaffers een heilzaam ontzag voor deze dappere blanken te gevoelen en lieten hen liever in het rustig bezit der deels veroverde, deels door aankoop verkregen landen.

Bij latere oorlogen waagden de inboorlingen zich zelden meer in het open veld, maar trokken zich terug in boschrijke, heuvelachtige streken en moeilijk te bereiken bergtoppen, die de natuur door grotten, holen, rotsen, klipranden, als het ware gevormd had tot oversterke bergvesten, vanwaar men overal moorddadige kruisvuren op bestormers kon richten.

De Kaffers zijn gewoon in het begin met wanhopigen moed te strijden, maar, zoodra zij zien, dat de krijgskans zich tegen hen keert, verspreiden zij zich in de omliggende terreinhindernissen op eene wijze, zooals geene andere troepen vermogen.

Doch ook hiervoor wisten de Boeren raad.

Men kwam toen tot een soort van menschenjacht.

Door het gezonde klimaat, door hun eenvoudig en matig leven en door het zich van de vroegste jeugd af aanhoudend oefenen in het schieten en het paardrijden op de jacht en in den oorlog, vormen zij op mannelijken leeftijd wellicht de beste scherpschutters, de onvermoeidste en gehardste ruiters van de wereld.

Hunne paarden, alhoewel niet mooi op het oog, vooral wanneer zij *gezouten* zijn, dit wil zeggen, de paardenziekte gehad hebben, evenaren de mannen in vlugheid, scherpzinnigheid, onvermoeidheid en geschiktheid voor alle ontberingen.

In een zoodanigen guerilla-oorlog trekt het commando uit zonder eenige bagage of trein.

Ieder man is dan voorzien van wapens en munitieën, aan

de eene zijde van den zadel een zakje met *biltong* — in de zon gedroogd vleesch — aan de andere een zakje met beschuit of maïs, en kan zich, zoo uitgerust, 14 dagen van het *lager* verwijderen.

De Boeren vechten dan gewoonlijk „en tirailleur”, waarbij ieder man op zich zelf handelt en den vijand listig bekruipt zooals hij dit gewoon is het wild te doen.

Op de meesterlijkste wijze weten zij van alle boschjes, rotsen, spelonken, gras, mierhoopen partij te trekken om zich te dekken en den vijand ongemerkt onder het nimmer falend schot te krijgen.

Zij zaten de inboorlingen altijd op de hielen en gunden hun nooit eenige rust, bij voorkeur aanvallende in de eerste uren van den ochtend. De Kaffers, namelijk, zijn 's nachts zeer waakzaam en gewoon bij het kriecken van den dag scherpe verkenningen te doen. Wordt er geen onraad ontdekt, dan geven zij zich op de meest zorgelooze wijze aan de zoetste rust over.

Die diepe slaap werd steeds door de Boeren voor overrompelingen gekozen. Zij lieten in de Kafferdorpen den rooden haan kraaien, verwoestten den te velde staanden oogst en lichtten, gebruik makende van de verwarring en schrik die de verrassing veroorzaakte, de runderen, waaraan de inboorlingen hartstochtelijk gehecht zijn, in groote massa's op.

Op die wijze onophoudelijk achtervolgd en verontrust, nooit wetende vanwaar de vijand hen bespringen zou, bleken de Kaffers, lui en vadsig van aard, dan ook nimmer voor geruimen tijd tegen eene dergelijke afmattende oorlogvoering bestand, en eindigden steeds, hetzij met zich volkomen te onderwerpen, hetzij met dieper het binnenland in te vluchten.

Zoo werd Secoecoeni door 200 vrijwilligers onder aanvoering van de commandanten Von Schlieckmann, Aylward en

Ferreira, in 1876 en 1877, dermate in het nauw gebracht, dat hij wanhopend om vrede smeekte, tegelijk zijn gewaanden vriend, Sir Theophilus Shepstone, te hulp roepende, omdat de Boeren, naar hij schreef, bezig waren hem en zijn volk uit te roeien.

Dezelfde tactiek werd, voor zoover mogelijk, door de Transvalers, onder het opperbevel van den commandant-generaal P. J. Joubert, tegen de Engelschen in hun laatsten vrijheidsoorlog gevolgd.

Uit de geleverde gevechten blijkt dan ook het ontzaglijke voordeel, dat goed geoefende en gedisciplineerde troepen, samengesteld uit burgers van alle standen, bovenhuurlingen uit de onderste lagen der maatschappij, aanbieden.

De moreele kracht, de intellectueele kracht, de fysieke kracht maken hen haast onverwinnlijk.

Zoo zien wij bij Laingsnek een bijna twintigmaal zoo sterken vijand, 1000 man infanterie, 200 man cavalerie, 200 man artillerie met 6 veldstukken en 3 vuurpijltoestellen, uitgerust naar alle eischen der moderne krijgskunst, bestaande uit militairen van beroep, de keurbenden van Engeland en aan den strijd gewoon; volmaakt op de vlucht slaan door 80 Boeren, alléén met buksen gewapend, maar wier eerste en voornaamste burgerplicht dan ook bestaat in de verdediging van het vaderland.

Bij Schuinshoogte stonden ruim 400 man met 4 veldstukken tegen 165 Transvalers, die een zeer vermoeienden marsch van 2½ dag achter den rug hadden.

De Britsche macht wordt, na een hardnekkigen strijd van ongeveer 8 uren, totaal geslagen en maakt van de duisternis gebruik om, met achterlating van dooden, gekwetsten en vele wapens op het slagveld, den aftocht aan te nemen.

Bij den Amajuba — Spitskop — bestormen 90 Boeren den

door ruim 400 Bergschotten en matrozen bezetten bergtop en jagen den goed verschansten vijand, na een hevig gevecht van 5 uren, op een wilde vlucht.

Bij Bronkhorstspruit eindelijk stonden de krachten meer gelijk, 300 Britten tegen 250 Boeren; maar daar ook geeft de Engelsche troep zich op genade of ongenade over, binnen acht minuten nadat het eerste schot gevallen was.

De totale verliezen der Engelschen in den oorlog bedroegen, volgens hunne opgaven, 1159 dooden en gewonden.

Bij de Boeren werden maar 113 man, waaronder 44 gesneuvelden, buiten gevecht gesteld.

De geoeffendheid in het schieten, de onovertroffen snelheid van beweging, de gehardheid van ruiters en paarden, de heldere krijgskundige begrippen, die de Boeren kenmerken, en niet het minst hun vertrouwen op God en op hun goed recht, deden hen, zooals men ziet, overal de zege op de Britsche overmacht behalen.

Een goed schutter en stout ruiter staat bij de Transvalers hoog in eere.

Allen bezitten dan ook uitmuntende paarden en een rak met vuurwapens, dikwijls van zeer groote waarde.

Hun bedrevenheid in het schieten is zoo groot, dat zij, om zoo te zeggen, op 200 pas een dubbeltje in een plank drijven.

Een staaltje van die kunst zag ik in het hoofdkwartier te Heidelberg ¹⁾. Daar kwam een jongen bij den oud-voorzitter van den Volksraad, mijn gastheer, vragen of hij een steenbok wilde koopen. De onderhandeling gelukte.

1) Heidelberg ligt ongeveer 40 uur van Zululand, 23 uur van den Spitskop en 8 uur van de Vaal, die de grens uitmaakt van Transvaal en den Oranje-Vrijstaat.

„Breng den bok,” zeide men tot den knaap. „Ja,” antwoordde deze, „ik zal er een gaan schieten.”

Het is bekend hoe moeilijk steenbokken onder schot te krijgen zijn.

Welnu! de bengel was 10 à 12 jaar oud; hij had slechts twee patronen bij zich, en kwam spoedig zonder patronen maar met den bok opdagen, terwijl hij een tweeden voor zijne moeder had neergeveld.

Wat ik vooral in de Boeren bewonderde, is hun groote mate van gezond verstand.

Nooit zag ik een volk, zoo totaal ontbloot van alle schoolsche geleerdheid en toch met zulke heldere denkbeelden omtrent de behoeften van hun land, met zulk een juist oordeel over de eischen hunner staatkunde.

Zij zijn de pionniers van Zuid-Afrika — ware modelburgers voor een land, dat, zooals ik reeds zeide, den uitersten voorpost der beschaving vormt tegenover de barbaren van de wildernis.

Gevoelde ik de grootste bewondering voor de Transvaalsche mannen, dit gevoel steeg tot eerbiedige vereering voor de Transvaalsche vrouwen.

In de Kafferoorlogen gaven zij doorgaande blijken van den meest verheven heldenmoed en doodsverachting.

Wanneer de mannen en jongelingen de overmachtige vijanden met nimmer missende kogels nedervelden, droegen de vrouwen de kogelzakken aan, vulden de kruithoorns, voerden de gekwetsten uit het gevecht, laafden de dorstigen en spijzigden de hongerigen, ja, dikwijls zelfs, zonden zij, aan de zijde van haar vaders, echtgenooten en broeders, den bloeddorstigen bespringers met vaste hand het doodend lood tegemoet.

Gelijk de mannen flink gebouwd en knap van uiterlijk, zooals het leven in de vrije natuur vanzelf meëbrengt,

paren de vrouwen aan alle beminnelijke en huiselijke deugden, het schoone geslacht eigen, eene liefde voor de vrijheid, een patriotisme, welke géén offer ontziet.

Ernstig in het gebed, wijs in den raad, moedig in het gevecht, hebben zij altijd een hoogst veredelenden invloed op de mannen en jongelingen uitgeoefend.

Zij zijn daardoor ongetwijfeld de krachtigste oorzaak geweest, dat het geheele volk, ondanks zijn voortdurende aanraking met woeste barbaren en afgescheiden van alle beschaving, in plaats van te verwilderen, steeds trouw gebleven is aan zijne oude traditiën van deugd, zedelijkheid, staatkundige onafhankelijkheid en vrije instellingen.

Aan de borst zoog het Boerenkind die begrippen in, later nog door de moeder aangekweekt, dóór het meisje en de vrouw versterkt, totdat de Transvalers, als de helden van Bronkhorstspuit, Laingsnek, Schuinshoogte, Spitskop en nu weder van Krügersdorp, de bewondering van de verbaasde wereld afdwongen.

Menigmaal erkende ik, in eerbiedige hulde verzonken, dat de Boerenvrouwen in waarheid de ideaal-levensgezellinnen zijn voor mannen, die zulke aanhoudende en harde beproevingen, zulk een aanhoudend lijden en strijden moesten doorworstelen.

Haar invloed is zóó groot, dat zelfs Sir Bartle Frere, na zijne vruchteloze reis in de Transvaal, aan den toenmaligen Hoofdredacteur van den „Zuid-Afrikaan”, den onlangs tot Geschiedschrijver van de Zuid-Afrikaansche Republiek benoemden Dr. van Oordt, vertelde, dat hij wellicht kans had gezien de Boeren met het Britsche gezag te verzoenen, maar dat al zijne pogingen door de vrouwen schipbreuk hadden geleden.

De Boer, uit zijn aard goedgehartig en vredelievend, is huiverig de wapens op te nemen tegen blanken, die, wel beschouwd, zijne natuurlijke bondgenooten behoorden te zijn

in den strijd tegen de zwarte barbaren van het binnenland.

Geldt het de laatsten, dan is hij daarentegen energiek en doortastend.

Maar de vrouwen werden eindelijk de vruchteloze onderhandelingen tot herroeping der annexatie met de Engelschen zóó hartelijk moede, dat zij op zekeren dag zeiden: „Als julle nie gaat vechten nie, dan gaat ons.”

Zoo hebben zij steeds de mannen tot verzet aangespoord en tot den oorlog gedreven.

Als een staaltje van de geestkracht en de voortvarendheid, die de Boeren in een Kafferoorlog ontwikkelen, diene het volgende:

In het begin van Mei 1881, toen ik te Potchefstroom verblijf hield, werd plotseling een bereiden Boerencommando van 500 man door den plaatsvervangenden commandant-generaal, commandant P. A. Cronjé, opgeroepen, om een vijandelijken inval der inboorlingen aan de zuidwestelijke grenzen der Republiek af te slaan.

Er was bericht ontvangen dat de Kaffers bezig waren de Boerenbevolking uit te roeien.

Ik ging terstond naar den veldkornet om mij als vrijwilliger voor de expeditie aan te bieden.

Hij bracht des avonds van denzelfden dag de volgende order:

VELDCORNETSCHAP.

District Potchefstroom Z. A. R.

Mei den 9den 1881.

De heer J. H. Rovers, wonende te Potchefstroom, wordt gelast om op Woensdag den 11den Mei 1881, ten 11 ure

in den voormiddag, behoorlijk gekleed en met geweer en ammunitie te verschijnen voor den veldcornet D. F. Petersen, ten einde op de door hem aangewezen plaats persoonlijke krijgsdienst te verrichten.

Op last van

D. F. PETERSEN,
Veldcornet.

P.S. Indien niet op den bepaalden tijd en als boven vermeld verschijnende zal volgens wet worden gehandeld.

De waarnemende commandant-generaal Cronjé had zich intusschen onverwijd, na het commando opgeroepen te hebben, met 25 Boeren uit Schoonspruit, eenige mijlen benoordenwesten Potchefstroom, in den zadel geworpen en spoedde zich spoorlags naar de bedreigde grenzen, om alvast in afwachting van de hem volgende bereden mannen, den strijd tegen de inboorlingen aan te vangen.

Het was een genot dat alles in zijn werk te zien.

Doortastend, prompt, koelbloedig, zonder eenig vertoon en zonder een-enkel onnoodig woord, gingen zij te werk, — kortom, ik nam denzelfden toestand waar, dien ik zoo dikwijls aan boord onzer Hollandsche schepen bijwoonde, wanneer buitengewone gevaren bodem en bemanning bedreigden.

Waarlijk, wie beweert dat de Boeren langzaam zijn, zag hen nooit in oorlogstijd!

Den 11en 's morgens kwam een renbode van den waarnemenden commandant-generaal om het commando af te gelasten.

De tijding van het vermoorden der blanken was valsch gebleken.

De oorlog was uitgebroken tusschen de Kafferstammen onderling.

Een heerlijke gelegenheid intusschen om de Boeren te leeren waardeeren!

Als een ander voorbeeld diene het volgende:

Te Marabastad, in het noorden van Transvaal, lag eene kleine Boerenmacht van 90 koppen, tot belegering van een klein fort en dorp.

Op zekeren dag in Januari kreeg de Boeren-bevelhebber bericht, dat een blanke renegaat, een Portugeesche creool, Albacini genaamd, in een Knopneusdorp in de *Spelonken*, een heuvelenrei van grotten, 160 mijlen noord-oostwaarts, gereed stond, aan het hoofd van 3000 Knopneuskaffers, in Transvaal te vallen.

Hij deed onmiddellijk zijn troep aantreden, nam 60 man, gaf deze de 60 beste paarden met 30 handpaarden bovendien, liet ieder man den noodigen leeftocht en munitie bergen en binnen *tien minuten* was de troep op marsch.

Zes dagen later keerde hij terug met Albacini als gevangene.

Zij hadden in dien tijd 300 mijlen afgelegd, de Kaffer-macht omgetrokken en den aanvoerder, terwijl hij krijgsraad hield, in de achterhoede van zijn eigen leger opgelicht.

Drie en twintig paarden waren doodgereden, maar de Boeren hadden geen inval van de Knopneuzen meer te duchten.

Dat de Transvalers met geringe middelen veel weten uit te richten, blijkt duidelijk uit den vrijheidsoorlog.

Hun rijdende artillerie bestond uit twee veldstukjes, een éénponder en een tweeponder. Een oud scheepskanon, een drieponder, maakte hun belegeringsgeschut uit, dat bij het beleg van het fort te Potchefstroom, als het meest belangrijke, dienst deed.

Toch wisten zij daarmede de bezetting zooveel afbreuk te doen, dat alle Britsche officieren, na de capitulatie, daarover hun uiterste bewondering te kennen gaven. De commandant der Engelsche artillerie griffelde zelfs op den zilveren knop zijner rijzweep: „Lieutenant Rundell R. A. to commandant of Boerartillery 1881” en bood haar den Transvaler, die zich zoo dapper met zijn oud scheepskanon geweerd had, commandant Peltser, met de meeste hoffelijkheid, ten blijke van warme hulde, aan.

Met dien ridderlijken geest der Britsche officieren maakte ik trouwens persoonlijke kennis.

Naar Zuid Afrika vertrokken met hetzelfde stoomschip, de Balmoral-Castle, waar de Engelsche opperbevelhebber, generaal Sir Frederick Roberts — de held van Candahar — en zijn staf, een menigte andere officieren en soldaten aan boord waren, raakte ik spoedig met velen hunner, vooral met de stafofficieren, op goeden voet.

De tijd aan boord van dezen mailstoomer doorgebracht zal mij altijd in aangename herinnering bijblijven.

Alhoewel niet met zekerheid bekend, bestond er een sterk vermoeden, dat ik naar Zuid-Afrika ging om met de Boeren tegen de Engelschen te vechten. Voor en na werd mij dit haast door iedereen aan boord verteld, hetgeen echter een reden te meer tot sympathie, scherts en vriendschappelijke omgang scheen op te leveren.

Te Madera vernamen wij dat er een wapenstilstand voor acht dagen gesloten, te St. Helena, dat hij met drie dagen verlengd was.

Groote spanning aan boord.

Wat zal het zijn, oorlog of vrede?

Iedereen was zeer strijdlustig.

Mijn oordeel gevraagd zijnde, zei ik, dat Engeland zijn,

door de geleden nederlagen, zéér geschokt prestige, vooral bij de inboorlingen had te herstellen; dat de Transvaal zijne onafhankelijkheid moest herwinnen en zich vrijvechten.

Er zat dus niets anders op dan „to make a fair fight of it”, aan het geschil door een eerlijken strijd een einde te maken. Algemeene toejuiching!

Den dag vóór ons binnenvallen te Kaapstad, hadden wij aan het diner verscheidene „bumpers” tot afscheid geleidigd.

Na den maaltijd verzamelde men zich in een kring op het achterdek, waar ieder weldra den rook van een geurige manilla behaaglijk in de lucht blies.

Staat- en krijgskunde maakten, als naar gewoonte, het onderwerp van ons gesprek uit.

Toevallig haal ik het oordeel van den oud-commandant der Lijdenburgsche vrijwilligers, den Ier Aylward aan.

Groote verontwaardiging bij de Britten.

„Spreek niet van Aylward,” riep een luitenant-kolonel uit, „dat is een renegaat, een vervloekte schavuit! Wanneer wij hem krijgen, zal hij aan den eersten boom den beste opgeknoopt worden.”

Onder andere omstandigheden zou ik hunne verbittering begrepen, hun gevoel geëerbiedigd en gezwegen hebben.

Aylward toch was Britsch burger. Maar, ter eere van ons galgemaal aan boord, had ik een stevig glas wijn gedronken en was warm geworden.

„Aylward,” zei ik, „Aylward heeft onder Garibaldi dapper voor de vrijheid gestreden, Aylward heeft de Transvalers waardig ter zijde gestaan in hun rechtmatigen strijd voor zelfstandigheid. Het zal me een eer zijn commandant Aylward de hand te drukken.”

Daarop ontstond een heftige discussie, welke afgebroken

werd door een der Engelsche passagiers, die zijn fortuin ging beproeven in Zuid-Afrika.

Hij meende dat de roofzieke Britsche leeuw het recht had, naar alles wat binnen zijn bereik viel de klauwen uit te slaan.

Gedurende de reis had ik hem, op zeemansmanier, meer oprecht dan beleefd, het tegendeel aan het verstand gebracht.

„Spreekt niet met hem,” voegde hij den stafofficieren toe „hij is een politieke agent, uitgezonden om de Boeren tegen ons op te ruien.”

Een hartelijke lachbui overviel me.

Hij werd driftig en tartte mij uit, dáár in het openbaar te herhalen wat ik hem vroeger onder vier oogen gezegd had.

„Gaarne,” was het antwoord. „Wanneer ik in de Transvaal ben, mijnheeren, dan zal ik de Boeren aansporen om zich liever dood te vechten dan den nek te buigen onder het Britsche juk. Wanneer ik de macht bezat, zou ik hen *dwingen* den oorlog door te zetten tot hunne onafhankelijkheid herwonnen is.”

Men liet den passagier, die sprak van gevangen nemen, niet verder aan het woord komen.

„Bravo, bravo,” riep een der officieren, „you are a noble foe!”

En allen gaven luidruchtige blijken van instemming.

Den morgen daarop klampte generaal Roberts, die met generaal Newdigate, den vorigen avond in onze nabijheid gezeten was, mij dadelijk aan boord.

Generaal Roberts: Gij schijnt sterk met de Boeren te sympathiseeren.

Ik: Ieder Hollander doet dit, generaal.

Generaal Roberts: Haat gij ons dan zoo?

Ik: Integendeel, generaal. Het gevoel spruit voort uit warme belangstelling voor onze stamverwanten, niet uit haat tegen de Engelschen. Persoonlijk zelfs zijn wij uwe landgenooten zeer genegen. Alleen de Britsche buitenlandse staatkunde verfoeien wij. Trouwens ieder onpartijdige zal het voor de Boeren opnemen. Zij strijden voor de vrijheid en voor hun land.

Daarop volgde een gesprek over den politieken toestand in Europa en Zuid-Afrika.

Eindelijk hervatte de generaal: Welken weg zijt gij van plan naar Transvaal te kiezen?

Ik: Ik heb passage genomen tot Durban, generaal; maar ik weet niet of de Engelsche opperbevelhebber mij vergunnen zal door zijne liniën en den Laingsnek te trekken.

Generaal Roberts glimlachend: Het zal den Engelschen opperbevelhebber aangenaam zijn u te helpen om zoo spoedig mogelijk het hoofdkwartier van uwe goede vrienden, de Boeren, te bereiken.

Ik dankte den generaal hartelijk.

Dit is slechts een der vele blijken van welwillendheid, waarmede alle officieren, zonder onderscheid, en alle beschaafde Engelschen, waaronder inzonderheid die warme vriend van de Boeren, de thans overleden geschiedschrijver Froude, mij overladen hebben.

's Avonds stoomden wij Kaapstad binnen en vernamen al dadelijk, tot ieders groote spijt, dat twee dagen te voren, een voorloopige vrede tusschen Engeland en de Boeren tot stand was gekomen.

Generaal Roberts met zijn staf keerde twee dagen later naar Engeland terug.

De troepen kregen last naar Durban te stoomen en

van daar naar Newcastle¹⁾, het Engelsche hoofdkwartier, op te rukken.

Ik vervolgde met den grootst mogelijken spoed mijne reis naar de Transvaal.

Algemeen was men van oordeel, en ik deelde die meening, dat eerlang de oorlog opnieuw uitbreken zou.

De voorloopige vrede toch was een diplomatieke nederlaag voor de Boeren.

Hofmeijer, de leider van de „Afrikaner”-partij in de Kaapkolonie, die de zaak van een tegenovergesteld standpunt beschouwde en mij wilde terughouden, verzekerde mij, en President Brand van den Oranje-Vrijstaat, welke zijne inzichten volkomen deelde, bevestigde dit later, dat Gladstone, gewaarschuwd door een dringend telegram van beiden, dat de opstand tegen het Britsche Gezag op het punt stond van uit te breken door geheel Zuid-Afrika, tegelijk hunne bemiddeling aanbiedende, zich gehaast had de vijandelijkheden te staken.

Bij mijn verblijf in Natal en de Kaapkolonie op de terugreis werd dit eenvoudige feit door alles bevestigd.

Dat de Boeren dit zelve gevoelden, bleek reeds op den dag mijner aankomst in het hoofdkwartier.

De groote kriegsraad was er juist vergaderd.

Toen de commandant-generaal mij aan zijne onderbevelhebbers en officieren had voorgesteld, zei generaal Smit — de bestormer van den Spitskop — :

„Jammer kapitein, gij zijt een beetje te laat gekomen.”

Waarop ik antwoordde:

„Neen generaal, *ik* ben niet *te laat* gekomen, maar *gijlieden* zijt *te vroeg* geëindigd.”

1) Newcastle is gelegen in het Natalsche, niet ver van den Spitskop-, Amajuba- en den Laingsnekpas.

Uit vele monden klonk het toen :

„Dat zeg ons ook. Die kleine kêrel het recht.”

Bij de onderhandelingen over den définitieven vrede en en het sluiten der Conventie werd zulks maar al te zeer bevestigd.

Het is merkwaardig hoe zij zich in den oorlog wisten te redden.

Een eenvoudige Transvaler, Ras van Rustenburg, maakte twee vuurmonden. Hij nam daarvoor drie platen van het zware bandijzer, dat om de breede kolossale raderen der ossenwagens gelegd wordt, bewerkte ze en vijlde de kanten zuiver af, zoodat ze nauwkeurig aan elkander sloten als de duigen van een vat, legde er toen over de geheele lengte gesmeede zware ijzeren ringen omheen en dreef den eenen band met kracht tegen den anderen aan. Over de voegen van dit eerste stel aaneensluitende banden legde hij op dezelfde wijze een tweede stel zware ijzeren ringen en werkte het een en ander behoorlijk af.

Zoo vervaardigde hij een 9 ponds tromplader en een 4 ponds achterlader. Bij de proefnemingen te Pretoria bleken die vuurmonden zeer bruikbaar.

Men maakte in den oorlog ook kruit, patronen en slaghoedjes.

Het kruit was zeer krachtig, maar had het gebrek den loop van het geweer te veel aan te slaan. Het salpeter diende nog een nadere zuivering te ondergaan.

De medegedeelde feiten toonen, mijns inziens, afdoende aan, dat er bij eene krachtige en wijze leiding, eene schitterende toekomst voor de Boeren in het verschiet ligt.

De Zuid-Afrikanerbond, met de leus „Afrika voor de Afrikaners”, heeft reeds zijne vertakkingen door geheel Zuid-Afrika en wordt met den dag krachtiger.

Het is dan ook mijne innige overtuiging, dat binnen een halve eeuw, en wellicht veel vroeger dan wij vermoeden, een machtige Boerenrepubliek in het leven zal treden: de Vereenigde Staten van Zuid-Afrika, zich uitstreckende van de Kaap de Goede Hoop tot de Zambezi ¹⁾.

A m s t e r d a m , Januari 1896.

J. H. ROVERS.

1) Eén der vele machtige stroomen van Zuid-Afrika. De Zambezi mondt in het kanaal van Mozambique, ongeveer 100 uren benoorden den uitersten noordhoek van Transvaal.

Eenige dagen na mijne aankomst in het hoofdkwartier werd mij door de Regeering van Transvaal den volgenden vrijgeleidebrief ter hand gesteld, waarvan ik echter nergens gebruik heb behoeven te maken.

Gouvernementskantoor,
Heidelberg, 20 April 1881.

Aan de Burgers der
Zuid-Afrikaansche Republiek.

Waarde Broeders en Landgenooten!

De houder van dezen brief is de WelEd. heer J. H. Rovers uit Holland. ZEd. heeft veel voor onze Republiek gedaan, ook met geldelijke hulp. Wanneer gij alzoo van eenige dienst en hulp aan ZEd. kan zijn, betoon hem dan zulks en behandel ZEd. vriendelijk en beleefd. Door alzoo te handelen zult gij ons land eene goede dienst bewijzen.

Uwe dienstw. dien. en vriend,

J. P. MARÉ,

Wr. Vice-President.

W. EDUARD BOK,

Staatssecretaris.

Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging.

Deze Vereeniging tot behartiging van de belangen onzer stamverwanten in Zuid-Afrika, opgericht den 12^{den} Mei 1881, als rechtspersoon erkend bij Koninklijk Besluit van den 9^{den} September 1881 N°. 39, stelt zich ten doel om binnen de perken, door de internationale rechtsverhoudingen aangewezen, door alle wettige middelen al datgene te doen, wat strekken kan om:

- 1°. de banden met onze stamgenooten in Zuid-Afrika nauwer toe te halen en in overleg met hen aldaar hulpbronnen voor Landbouw, Nijverheid, Handel en andere stoffelijke belangen te openen en te ontwikkelen of de opening en ontwikkeling daarvan te bevorderen;
- 2°. de publieke opinie zoo ten onzent als in het buitenland over de toestanden in Zuid-Afrika voor te lichten.

Elk streven om bij wijze van propaganda op de zedelijke of godsdienstige gesteldheid der bevolking dezerzijds invloed uit te oefenen, blijft daarbij uitgesloten.

Zij heeft ongeveer 1000 leden in Nederland, enkele in andere Europeesche landen en circa 300 in Zuid-Afrika, en is gevestigd te Amsterdam.

BESTUUR:

- Prof. Dr. J. W. GUNNING, *Voorzitter*.
Mr. J. E. HENNY, *Penningmeester*.
Prof. Dr. C. B. SPRUYT, *Secretaris*.
Ds. M. A. PERK, te Nieuwer-Amstel.
Prof. Mr. H. P. G. QUACK, te Amsterdam.
E. S. LABOUCHERE, te Amsterdam.
Mr. E. J. EVERWIJN LANGE Jr., te Amsterdam.
Mr. A. VAN NAAMEN VAN EEMNES, te Zwolle.
Mr. W. H. DE BEAUFORT. *Huize „den Treek”*, te Leusden.
A. S. VAN REESEMA, te Rotterdam.
Dr. W. H. VAN DE SANDE BAKHUYZEN, te Utrecht.
Mr. H. A. L. HAMELBERG, te Arnhem.
Jhr. Dr. L. DE GEER, te Velp.
-
-